

Poraz, ljubezen intelektualcev

Komentar: Aljoša Kravanja

Albert Hirschman, nedavno preminuli ekonomist in kultni politični teoretik, ni v svojih razmišljanjih nikoli zamudil priložnosti za sijajno anekdoto. Ko je med obiskom v Čilu poskušal dobiti številko znanca, so ga prijatelji enoglasno svarili, da je ne bo našel v telefonskem imeniku. »Tako je brezupen,« mu je pojasnil neki sociolog, »da beleži le številke umrlih ali odseljenih ljudi.« Ker tudi po daljšem poizvedovanju ni dobil nesrečne številke, se je obupani ekonomist naposled odločil preveriti zloglasni imenik – tam je na svoje presenečenje našel ime prijatelja, zavrtel številko in na drugi strani telefona kljub drugačnim napovedim zaslišal znani glas.

Na podlagi te in podobnih izkušenj je Hirschman skoval izraz *fracasomania* (iz španskega *fracaso*, »polom«), s katerim je poskušal zajeti svojevrstno obsedenost z lastnimi napakami, značilno za družbe Južne Amerike. Skupnost, ki jo prizadene ta bizar na mrzlica, ne povečuje svojih dosežkov – kar je seveda tipično za pogostejši fenomen nacionalizma –, temveč z nič manjšo strastjo izpostavlja svoje poraze. Neka institucija lahko v resnici funkcionira in se celo izboljšuje, kljub temu pa bodo člani skupnosti dojemali njeno delovanje kot temeljno pomanjkljivo. Še več, Hirschman je opazil, da to negodovanje nad lastnimi neuspehi ni le del folklore, popularnih naracij in šal, temveč sestavni del uradne ideologije. Z nekoliko družboslovne latovščine bi lahko *fracasomanio* opisali kot »sistem reprezentacij kolektivnega neuspeha«.

Seveda, zastavlja se vprašanje: ali Slovenija trpi za *fracasomanio*? Celovit odgovor bi zahteval več prostora, brez vsakršnega dvoma pa lahko zatrdimo, da je fiksacija na skupne neuspehe značilna vsaj za en aspekt javnega življenja: v mislih imam tipično vlogo, ki jo v javnosti igra slovenski intelektualec. Če je bila pred desetletjem Svetlana Makarovič edina *femme de lettres*, ki je v svojih javnih nastopih redno bičala hinavsko, nizkotno naravo svojih rojakov,

je v obdobju po nastopu krize udrihanje čez »Slovencljne« postalo normalna intelektualna drža.

Zdi se skorajda odveč naštevati pisce, ki so se poistovetili s to vlogo. Bolj kot njihova imena so morda pomenljive njihove diagnoze: po mnenju uglednega pravnika smo se zaradi propada očetovske avtoritete Slovenci znašli v »predojdipski« situaciji, ki jo obvladujejo narcisoidni »psihopati«; drugi pisec meni, da nas je tradicionalna podvrženost tujim narodom obsodila na prepirljivo, malenkostno miselnost hlapcev; tretja avtorica opozarja, da zaradi »domačijskih« družbenih vzorcev ne bomo dosegli resničnega razumevanja pravne države; skupine intelektualcev napovedujejo vzpon »slovenske različice neoliberalizma«, računalničar in politik pa dodaja, da bi bilo državo treba »resetirati«.

Intelektualec se je tako znašel v zelo specifični vlogi, ki presega golo kritiziranje ali nadzorovanje delovanja političnih funkcionarjev. Od njega se pričakuje, da bo v svojem javnem govorjenju in pisanju razkrinkal kolektivne poraze ter diagnosticiral vektor našega propada, pri čemer se bo opiral na vednost, ki jo poseduje kot strokovnjak na svojem področju. »Javna raba uma« je tako v prvi vrsti interpretacija smisla skupnega neuspeha.

Zdi se mi, da lahko to novo poslanstvo intelektualca pojasni dve pojavnosti intelektualne družabnosti, ki sta doživeli vzpon zlasti v zadnjih letih: izjemno popularnost časopisnih kolumn na eni strani ter razmah civilnih gibanj na drugi. Kolumna namreč ponudi intelektualcu-fracasomanu formo izražanja, s katero lahko sočasno s političnim (ekonomskim, družbenim) dogajanjem razvija katastrofično pripoved o tem dogajanju samem, naslovljeno natanko na »nas vse«, subjekte tega dogajanja. Civilna gibanja – spomnimo se na »Odbor za pravično in solidarno družbo«, »Gibanje odgovornih« ali »Za prostore svobode« – pa mu po drugi strani omogočajo, da v družbi somišljenikov uprizori prelom s tem procesom ter vrnitev k odgovornejšemu, uspešnejšemu upravljanju z državo.

Alberta Hirschmana ni pretirano zanimalo vprašanje, ali ima *fracasoman* nazadnje prav ali ne. Bolj ga je vznemirjala možnost, da nam *fracasomania* zamegli zmožnost trezne presoje, s katero lahko sploh ocenimo težo in resnost danega problema, saj bi v tem primeru tudi sama postala nezamisljiv del težav. Morda bi morali tudi mi stopiti korak nazaj in premisliti »strastno navezanost« na lastne neuspehe. Zastaviti bi si morali zelo elementarno vprašanje: kaj sploh pomeni pojmovati državo v analogiji z delovnim projektom, ki se lahko ponesreči ali izjalovi? Ali iz tega sledi, da mora vsaka generacija državljanov postopno izvrševati načrt slovenske državnosti, kot so si ga predstavljali demiurgi-očetje samostojne države ali *hommes et femmes de lettres* iz konca prejšnjega stoletja?

In ali ni to prepričanje v temeljnem neskladju z našo politično senzibilnostjo? ●